

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Warszawa, 18-02-2021 r.

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław Trociuk

II.513.1.2016.PZ

**Pan Senator
Krzysztof Kwiatkowski
Przewodniczący Komisji Ustawodawczej
Senatu Rzeczypospolitej Polskiej**

Szanowny Panie Przewodniczący,

w dniu 10 lutego 2021 roku do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło, do wiadomości, pismo Pana P. P. adresowane do Pana Przewodniczącego dotyczące propozycji legislacyjnej Rzecznika Praw Obywatelskich wprowadzenia do systemu prawa odszkodowania i zadośćuczynienia za oczywiście niesłuszne postawienie zarzutów i oskarżenie (druk senacki nr 239). We wskazanym piśmie Wnioskodawca zaproponował dodanie do projektu dodatkowej zmiany w art. 556 k.p.k.¹, a polegającej na rozbudowaniu wskazanego przepisu o kolejną jednostkę redakcyjną o treści odpowiadającej art. 490 § 2 k.p.k. z 1969 roku², w postaci: „W razie śmierci poszkodowanego, który żądanie odszkodowawcze zgłosił za życia, prawo do żądania odszkodowania przechodzi na żyjące osoby najbliższe”. W opinii Wnioskodawcy propozycja Rzecznika Praw Obywatelskich zawarta w piśmie do Pana Przewodniczącego z dnia 3 grudnia 2020 roku (II.513.1.2016.PZ) odnosząca się do art. 556 § 1 k.p.k., w ramach której proponuje się, oprócz zastąpienia wyrazu „oskarżonego” wyrazem „poszkodowanego”, dokonać także materialnej zmiany w ten sposób, że w § 1 znalazłoby się także odwołanie do niewątpliwie niesłusznego,

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 30 z późn. zm.).

² Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.).

postawienia zarzutów lub oskarżenia, jest dla uczynienia wskazanych roszczeń dziedzicznymi niewystarczająca.

Mając powyższe na uwadze wskazać należy, że proponowana przez Rzecznika Praw Obywatelskich zmiana dotyczy tylko roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie za oczywiście niesłuszne postawienie zarzutów oraz oczywiście niesłuszne oskarżenie, gdyż pozostałe roszczenia z rozdziału 58 k.p.k. podlegają obecnie dziedziczeniu na zasadach ogólnych. Art. 556 § 1 k.p.k. przewiduje samoistne roszczenie o charakterze osobistym osób wskazanych w tym przepisie, a związane ze śmiercią oskarżonego-poszkodowanego. Art. 556 § 1 k.p.k. stanowi odpowiednik art. 490 § 1 k.p.k. z 1969 roku. Art. 490 § 2 k.p.k. z 1969 roku wprawdzie nie ma odpowiednika w rozdziale 58 k.p.k., ale, zgodnie z art. 922 § 1 k.c.³ (odszkodowanie za szkody majątkowe) i art. 445 § 3 k.c. w zw. z art. 922 § 2 k.c. (odszkodowanie za szkody niemajątkowe – zadośćuczynienie), roszczenia wskazane z tym rozdziale wchodzi w skład masy spadkowej. Wskazać należy, że do roszczeń o zadośćuczynienie zastosowanie znajduje art. 445 § 3 k.c. o treści „roszczenie o zadośćuczynienie przechodzi na spadkobierców tylko wtedy, gdy zostało uznane na piśmie albo gdy powództwo zostało wytoczone za życia poszkodowanego”. W orzecznictwie wskazuje się, że „użycie przez ustawodawcę w art. 445 § 3 k.c. sformułowania: „roszczenie o zadośćuczynienie przechodzi na spadkobierców” wskazuje, że dziedziczeniem jest objęte nie samo prawo do zadośćuczynienia, lecz konkretne roszczenie o kwotę dochodzoną w powództwie wytoczonym przed sądem przez spadkodawcę”⁴. Sąd Najwyższy wskazał, że „samo prawo do zadośćuczynienia, jako z natury osobiste, nie jest dziedziczne - na spadkobierców może przejść tylko konkretne roszczenie, z którym za życia wystąpił pokrzywdzony”⁵. W literaturze wskazuje się, że „skutek w postaci przejścia roszczenia na spadkobierców nastąpi, jeżeli poszkodowany uzyska prawomocny wyrok przed śmiercią albo umrze w toku procesu. W tym ostatnim przypadku na miejsce zmarłego powoda wstępują do sprawy jego spadkobiercy (art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c.⁶).”⁷.

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1740 z późn. zm.).

⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 13.05.2015 r., I ACa 32/15, LEX nr 1740568; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 21.04.2010 r., I ACa 267/10, LEX nr 628188.

⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z 14.04.2005 r., II CK 603/04, LEX nr 327927.

⁶ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1575 z późn. zm.).

Wskazać ponadto należy, że roszczenie z art. 444 § 1 k.c. i z art. 445 § 1 k.c. oraz roszczenie o zadośćuczynienie z rozdziału 58 k.p.k. mają ten sam charakter i cel prawny, jak też można im przypisać wspólne i zbieżne podłoże aksjologiczne. Roszczenie o zadośćuczynienie jest roszczeniem osobistym, ściśle związanym z osobą uprawnionego, a jego realizacja zmierza do kompensaty uszczerbku poniesionego przez poszkodowanego w sferze niematerialnej, w związku z wyrządzoną mu krzywdą. Zgodnie z orzecznictwem Sądu Najwyższego, celem art. 445 § 3 k.c. jest wprowadzenie - jako odstępstwa od zasady określonej w art. 922 § 2 k.c. - dziedziczności roszczenia o zadośćuczynienie na ściśle określonych warunkach. Ustawodawca przyjął, że na skutek uznania roszczenia (lub wytoczenia powództwa) jego treść zostaje skonkretyzowana przez samego poszkodowanego w takim stopniu, że - odrywając się od jego osoby - może stać się przedmiotem spadkobrania. Istotny jest w tym wypadku także motyw niezwalniania sprawcy szkody z odpowiedzialności tylko dlatego, że poszkodowany zmarł⁸.

Mając na uwadze treść art. 922 § 2 k.c. oraz osobisty charakter roszczeń oskarżonego z rozdziału 58 k.p.k. oraz osobisty charakter roszczenia uprawnionych z art. 556 § 1 k.c. stwierdzić należy, że propozycja wskazana w piśmie Wnioskodawcy dubluje się z treścią art. 445 § 3 k.c., który winien znaleźć w odniesieniu do wskazanych roszczeń zastosowanie. Nie ma potrzeby wprowadzania do systemu prawa kolejnego wyjątku od art. 922 § 2 k.c., który mógłby stanowić argument o autonomiczności roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie z rozdziału 58 k.p.k. względem unormowań zawartych w k.c. Tymczasem roszczenia z rozdziału 58 k.p.k. pod względem materialno-prawnym mają charakter roszczeń cywilnoprawnych i tym samym reguły ogólne prawa cywilnego mają to nich pełne zastosowanie. Ponadto art. 558 k.p.k. odsyła do przepisów k.p.c., w tym do art. 180 k.p.c. i art. 181 k.p.c., a tym samym spadkobiercy oskarżonego mogą wstąpić w jego prawa w charakterze strony postępowania. Art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. nie znajduje zastosowania do spraw dotyczących roszczeń z rozdziału 58 k.p.k. Roszczenia z rozdziału 58 k.p.k. nie mają charakteru karnoprawnego (odmiennie niż np. kara grzywny czy środek karny w postaci

⁷ J. Gutowski, G. Bieniek, *Komentarz do art. 445*, w: T. Bielska-Sobkowicz, H. Ciepla, P. Drapała, M. Sychowicz, R. Trzaskowski, T. Wiśniewski, C. Żuławska, J. Gudowski, G. Bieniek, *Kodeks cywilny. Komentarz. Księga trzecia. Zobowiązania*, Warszawa 2013, LEX teza nr 77.

⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z 28.04.2010 r., III CSK 143/09, LEX nr 589808.

świadczenia pieniężnego, które, zgodnie z art. 922 § 2 k.c., nie podlegają dziedziczeniu). W świetle powyższego proponowana dalsza zmiana art. 556 k.p.k. wydaje się niekonieczna.

Łączę wyrazy szacunku,

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/